

Навчання німецькомовного творчого письма студентів мовних спеціальностей

У статті обґрунтовується необхідність навчання творчого писемного мовлення у мовному вузі. Розглядаються загальні та специфічні вміння творчого письма. Пропонується комплекс вправ з метою формування у студентів старших курсів мовного ВНЗ умінь написання власних оригінальних текстів на основі використання жанрів художньої літератури.

Ключові слова: іншомовне творче писемне мовлення, комплекс вправ, умінь загальні та специфічні.

Андрійко І. Ф. Обучение немецкоязычному творческому письму студентов языковых специальностей В статье обосновывается необходимость обучения творческой письменной речи в языковом вузе. Рассматриваются общие и специфические умения творческого письма. Предлагается комплекс упражнений с целью формирования у студентов старших курсов языковых вузов умений создания собственных оригинальных текстов на основе использования жанров художественной литературы.

Ключевые слова: иноязычная творческая письменная речь, комплекс упражнений, умения общие и специфические.

Andriyko I. F. Teaching Students of Linguistic University Departments Creative Writing in German

The article offers arguments in favour of teaching creative writing to students of linguistic university departments and examines the formation of creative writing general and specific skills. The set of exercises is aimed at developing the skills of the senior students to create original texts based on fiction literature genres.

Key words: creative writing, exercises, general and specific skills.

Фундаментальними роботами з навчання іншомовного письма у мовному вузі, що були опубліковані в останнє десятиріччя, можна визнати, на нашу думку, дослідження Л. К. Мазунової [2, 3] і О. Б. Тарнопольського [5]. Саме ці автори піднімають у своїх роботах та успішно вирішують питання стосовно системи формування іншомовної комунікативної компетенції у письмі. Незважаючи на деякі відмінності у підходах до навчання іншомовного письма, принципах і технологіях навчання, автори висловлюють єдину точку зору щодо кінцевої мети навчання іншомовного письма у мовному вузі, яку вони трактують як необхідність формування здатності студентів-філологів виражати свої думки в письмовій формі у повній відповідності до жанрових і стилістичних особливостей іншомовних письмових текстів і до соціокультурних особливостей іншомовного соціуму.

Спільна позиція авторів простежується й у проголошенні необхідності послідовного, поетапного оволодіння студентами різними видами письма. У термінології Л. К. Мазунової це – технічне письмо (коректна фіксація своїх і чужих висловлювань); компресійне письмо (компресія тексту як метод оволодіння жанрами вторинного тексту); продуктивне письмо (текстова діяльність у різних жанрах) [3]. У термінології О. Б. Тарнопольського це – техніка письма; письмо для практичних цілей (ділове / приватне листування, резюме, реферати і т.п.); письмо для академічних цілей (есе, статті, тексти доповідей, презентацій) [5, с. 99–100].

Продуктивне або академічне письмо вже є свідомим довільним актом творчості і самовираження того, хто пише, і тому в методиці навчання іноземних мов його вважають тією надійною дидактичною базою, на основі якої можна розвивати всі складові компоненти іншомовної комунікативної компетенції у письмі майбутніх учителів іноземної мови. У зв'язку з цим питання про навчання творчого (креативного) письма Л. К. Мазунова не розглядає взагалі. Автор дотримується точки зору, що це – завдання літературного, а не мовного вузу, хоча в контексті формування важливого механізму жанро-стильового переключення / перенесення іншомовного писемного мовлення вона згадує і жанр художнього оповідання [3, с. 8].

О. Б. Тарнопольський включає креативне письмо до процесу навчання академічного письма, але тільки як допоміжний спосіб підвищення процесуальної мотивації студентів [5, с. 94–95; 100].

Мета цієї статті – обґрунтувати необхідність і розглянути можливості навчання творчого письма німецькою мовою у мовному вузі.

На відміну від написання традиційних творів чи есе під час креативного письма студенти створюють оригінальні авторські тексти літературного характеру з опорою на власну фантазію, уяву, життєвий і читацький досвід, рефлексію. Це можуть бути оповідання, короткі історії, вірші, епістолярні тексти, тобто тексти жанрів ліричної та епічної прози. Метою такого письма є розкриття власної картини світу, свого творчого потенціалу, здійснення інтеракції з іншими особистостями [7, с. 367–382]. На передній план виступає особистість того, хто пише, з його емоціями, почуттями, думками, а не передача певної інформації або виконання взятої на себе соціальної ролі, як, наприклад, при написанні ділових листів або анотацій.

Типова програма з практики усного і писемного мовлення для педагогічних ВНЗ рекомендує вже на першому курсі включати до навчального процесу елементарні види креативного письма [6]. Проте щоб вирішити завдання самовираження та емоційного впливу на читача повною

мірою, недостатньо мати лише багату фантазію та уяву. Необхідні певні знання стилю і жанрів художньої літератури. Потреба у таких знаннях стає очевидною у контексті кінцевої стратегічної мети навчання іншомовного письма у вузі і формування у студентів механізму жанро-стильового переключення/перенесення іншомовного писемного мовлення.

На основі викладеного ми пропонуємо не лише використовувати творче письмо як допоміжний засіб у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції, але й спеціально навчати його у межах курсу за вибором „Навчання творчого письма” на завершальному ступені навчання у мовному ВНЗ (VIII або IX семестр). Вибір етапу пояснюємо тим, що, по-перше, до цього часу студенти завершують вивчати такі дисципліни як стилістика та інтерпретація художнього тексту, що забезпечують необхідний мінімум літературознавчих знань і сприяють розвитку індивідуального мовленнєвого досвіду студентів, який формується, як відомо, у процесі неперервної взаємодії з чужими висловлюваннями. По-друге, стиль художньої літератури завдає студентам значних труднощів через свою відкритість для решти функціональних стилів, індивідуальність і неповторність кожного автора.

Таким чином, аналіз та інтерпретація художнього тексту мають стати невід’ємним компонентом навчання креативного письма, однаково як і спеціальні прийоми для розвитку уяви і фантазії. Потреба в останніх продиктована, у свою чергу, психічною складністю словесно-художньої діяльності письменника, першою стадією якої є загальне пізнання і сприйняття навколишньої дійсності, її емоційне *переживання* і *проживання*, виникнення саме у сфері фантазії прообразу-символу майбутнього твору. Інакше кажучи, створення художнього тексту пов’язане з вирішенням насамперед емоційних, а вже потім розумових і лінгвістичних завдань [1, 4]. Отже і навчання креативного письма має поєднувати у собі розумові і чуттєві елементи.

Виходячи з механізму художньої творчості і стадій роботи митця, ми визначили дві групи вмій студентів зі створення власних оригінальних авторських текстів.

Першу групу становлять загальні уміння, характерні для будь-якої писемно-мовленнєвої діяльності, а саме: 1) уміння об’єктивації (термін Д. М. Узнадзе), тобто усвідомлення, у нашому випадку, стильових і жанрових особливостей іноземної лірико-епічної прози та механізму породження художнього твору; 2) уміння упередження власного тексту (термін М.І. Жинкіна), тобто синтез тексту: осмислення та вибір слів, словосполучень, речень; 3) уміння критики тексту (термін М.І. Жинкіна), тобто уміння оцінювати власний твір із позиції читача.

До другої групи входять специфічні вміння, потрібні для створення лише лірико-епічних текстів: 1) уміння створювати словесний портрет персонажа; 2) уміння описувати час і місце дії; 3) уміння передавати настрої, думки, почуття героїв; 4) уміння оцінювати події та персонажів, робити висновки і висловлювати власну точку зору; 5) уміння логічно й послідовно розвивати

сюжет оповідання; 6) уміння вести розповідь як в об’єктивній, аукторіальній формі від 3-ої особи, так і в суб’єктивній, персональній формі від 1-ої особи.

З метою формування названих умій ми розробили комплекс вправ, що складається з шести серій завдань: 1. „Особливості творчого письма”; 2. „Характер і властивості”; 3. „Виразність через образність”; 4. „Передача почуттів”; 5. „Завершення історії”; 6. „Способи викладу в оповіданні”.

Перша серія завдань є вступною і спрямована на усвідомлення особливостей творчого письма в порівнянні з усним мовленням і прагматичним (практичним) письмом. Студентам пропонують три тексти різних функціональних стилів на одну тему і ставлять завдання визначити стилі і жанри текстів, проаналізувати їх мовне оформлення й відмінності у структурі, лексичному наповненні, синтаксисі, наявності фразеологічних одиниць і т. ін. Ця серія сприяє формуванню вміння об’єктивації.

Кожна наступна серія завдань має на меті формування як загальних, так і одного або двох специфічних умій створення креативних текстів. Навчання творчого письма у межах кожної серії побудоване в три етапи на основі комбінування процесуального і жанрового підходів до навчання писемного мовлення [5, с. 97–98].

Проілюструємо комплекс вправ на прикладі завдань серії 2 „Характер і властивості”. На першому етапі роботи зі створення письмового тексту – підготовчому (prewriting), що відбувається на аудиторному занятті, студенти спочатку обговорюють усно у фронтальному режимі поняття „характер” і дають його колективне визначення. Як ключ для самоконтролю викладач може запропонувати їм дефініцію цього терміна з тлумачного словника. Далі, з метою стимулювання роботи уяви студентів, пропонується сюжетна картина (фото, фрагмент чужого тексту, життєва ситуація) і ставиться завдання обговорити у трійках зображеного в них героя і записати колективні висновки у вигляді асоціограми (ключових слів).

Приклад 1. Умовно-комунікативна рецептивно-продуктивна вправа з частковим керуванням на рівні лексичних одиниць.

Мета: формувати лексичні навички письма; розвивати увагу, спостережливість, здатність до виразності.

Приєм: генерування ідей; складання асоціограми.

Ситуація: Der Zahnarzt, bei dem Sie momentan in Behandlung sind, unterhält sich lebendig mit seinem Kollegen über das gestrige Fussballspiel und schenkt Ihnen kaum Aufmerksamkeit. Was denken Sie als Patient über diesen Arzt, während Sie mit dem offenen Mund im Sessel sitzen?

Завдання: 1. Besprechen Sie zu dritt solche Situation und die Person des Arztes und schreiben Sie seine Eigenschaften stichwortartig (Adjektive, Nomen, Verben) auf. Beachten Sie dabei das Alter der Person, ihr Äußeres, ihr Benehmen, Interessen, Probleme, Einstellung zum Beruf, Ausführung der Tätigkeit, Motivation, ihr Verhältnis zu den anderen. 2. Vergleichen Sie Ihre Ergebnisse mit den Ergebnissen Ihrer Kommilitonen im Plenum, begründen Sie Ihren Standpunkt, ergänzen Sie Ihr Assoziogramm durch die Vorschläge der anderen, falls Sie sie für wichtig halten.

Після цього доречно підключити жанровий підхід і ознайомити студентів із особливостями створення сло-

весного портрета персонажа, зокрема з використанням епітетів. З цією метою студенти повторюють теоретичний матеріал стилістики про епітети, поданий у вигляді короткої довідникової статті, і виконують мовні вправи на аналіз стилістичної функції епітетів у запропонованих словосполученнях, визначають синонімічні ряди або семантичні відмінності у словах-омонімах та інше.

Приклади 2-5. Мовні рецептивно-репродуктивні вправи з повним керуванням.

Мета: формувати вміння об'єктивації жанрово-стилістичних особливостей створення літературного персонажа, лексичні навички письма; розвивати потенційний словник студентів, відчуття мови.

Приєм: читання та аналіз лексичних одиниць, їх ідентифікація, підпорядкування.

Завдання до вправи 2: Erklären Sie die Bedeutung und die stilistische Funktion der Adjektive!

grün: ein grüner Junge; eine grüne Gurke; ein grüner Apfel; ein grüner Zweig

grob: ein grober Mensch; ein grobes Gewebe; eine grobe Gliederung

jung: ein junges Mädchen; junges Gemüse; ein junger Frühling

trocken: ein trockener Boden; eine trockene Pflanze; ein trockener Mensch

dick: ein dicker Mensch; eine dicke Freundschaft; ein dickes Bein; ein dicker Saft; ein dickes Fell haben (umg.)

Завдання до вправи 3: Ordnen Sie die Adjektive nach vier Synonymgruppen!

1	2	3	4
hochmütig	bescheiden	überrascht	vollkommen

bestürzt – anmaßend – arrogant – entgeistert – einwandfrei – anspruchslos – aufgeblasen – sparsam – unübertrefflich – hochnäsiger – betroffen – eingebildet – vollendet – verwundert – überheblich – herrisch – fassungslos – meisterhaft – fehlerfrei – verblüfft – genügsam – tadellos – erstaunt – mustergültig

Завдання до вправи 4: Erklären Sie die semantischen Unterschiede! Führen Sie passende Substantive als Beispiele an!

a) furchtsam – furchtbar – fruchtbar – fürchterlich;

b) empfindsam – empfindlich;

c) kindisch – kindlich;

d) leichtgläubig – leichtsinnig- leichtfertig;

e) überlegen – überlegt.

Завдання до вправи 5: Wer oder was kann so sein? Ordnen Sie zu!

1. eine Rede 2. ein Theaterstück 3. eine Feier 4. ein Mensch 5. eine Mitarbeiterin 6. ein Schicksal 7. ein Kind 8. ein Buch 9. ein Verbrecher 10. ein Diskussionspartner

entzückend – ergreifend – fesselnd – vergnüglich – flexibel – eigenartig – geheimnisvoll – lieblich – mitreißend – eigentümlich – unterhaltsam – freundlich – langweilig – plump – abgebrüht – schlagfertig – ausgelassen – teamfähig

Приклад 6. Умовно-комунікативна репродуктивна вправа з частковим керуванням.

Мета: вчити позитивно характеризувати людей.

Приєм: Написання оголошення в газету.

Ситуація: Sie sind Personalleiter und suchen nach einem neuen Fachmann für Ihre Firma / Ihr Unternehmen.

Завдання: Überlegen Sie sich, welche Eigenschaften für die gesuchte Person besonders wichtig sind und schreiben Sie eine Stellenanzeige für:

einen Arzt / eine Krankenschwester – eine Verkäuferin / eine Kauffrau im Großhandel – einen Lehrer – einen Mitarbeiter im Call-Center.

Режим виконання: робота в парах. Студенти заповнюють пропуски у підготовлених викладачем зразках оголошень, наприклад:

Wir suchen für unseren ambulanten OP-Bereich zum nächstmöglichen Termin eine(n) ..., ...

Krankenschwester / -pfleger

in Vollzeit.

Sie sind ... und haben .../arbeiten ...

Bitte senden Sie Ihre Bewerbung mit den üblichen Unterlagen an die

Augenklinik Saar

Herren Dr. Holtmann

Uferstr.11-13

66111 Saarbrücken

Приклад 7. Умовно-комунікативна ігрова продуктивна вправа.

Мета: навчити об'єднувати ЗМ у понадфразову єдність; створювати словесний міні-портрет персонажа.

Приєм: "Тільки два речення"

Завдання: Charakterisieren Sie die Person aus unserer Ausgangssituation, indem Sie nur zwei Sätze schreiben, und geben Sie Ihren Zettel im Kreise weiter. Setzen Sie die Charakteristik Ihrer Kommilitonen in Form zweier logischen Sätze fort, so dass eine Geschichte entsteht.

Записуючи по два речення та обмінюючись по колу з одногрупниками своїми записами, кожен студент фактично працює над створенням декількох характеристик (історій). Після цього одна з історій зачитується вголос та обговорюється з точки зору логічності й доцільності використаних мовних засобів.

Аудиторне заняття – перший етап підготовки до створення власного тексту – завершується виконанням вправ на аналіз та інтерпретацію уривків художніх текстів відомих німецькомовних авторів.

Приклад 8. Комунікативна рецептивна вправа.

Мета: навчити сприймати й розуміти значення і доцільність використання стилістичних засобів характеристики героя.

Приєм: вивчає читання уривка роману Т. Манна "Будденброки", аналіз та інтерпретація стилістичних засобів.

Завдання: Analysieren Sie den folgenden Auszug aus dem Roman von T. Mann „Buddenbrooks“! Mit welchen sprachlichen Mitteln charakterisiert T.Mann den Makler Gosch? Welche Beziehungen werden zwischen seinem Aussehen und den Charaktereigenschaften hergestellt?

Dieser Makler Sigismund Gosch, ein Junggeselle von etwa vierzig Jahren, war trotz seines Gebarens der ehrlichste und gutmütigste Mensch von der Welt; nur war er ein Schöngest, ein origineller Kopf. Sein glattrasiertes Gesicht zeichnete sich aus durch eine gebogene Nase, ein spitz hervortretendes Kinn, scharfe Züge und einen breiten, abwärts gebogenen Mund, dessen schmale Lippen er in verschlossener und böser Weise zusammenpresste. Es war sein Bestreben - und es gelang ihm nicht übel, - ein wildes, schönes und teuflisches Intrigantenhaupt zur Schau zu stellen, eine böse, hässliche, interessante und ehrfurchtgebietende Charakterfigur zwischen Mephistopheles und Napoleon... Sein ergrautes Haar war tief und düster in die Stirn gestrichen. Er bedauerte aufrichtig, nicht bucklig zu sein...

На другому етапі – етапі реалізації, або власне письма – студенти працюють індивідуально і пишуть удома з опорою на план і кліше характеристику (словесний портрет) людини, яку вважають своїм ідеалом.

Приклад 9. Умовно-комунікативна продуктивна вправа.

Мета: сформувати вміння створювати словесний портрет персонажа.

Прийом: письмове продукування словесних портретів.

Ситуація: Ihre Fakultät organisiert die Ausstellung „Ideale der Jugend“. Sie haben beschlossen daran teilzunehmen. Sie suchen nach dem Foto einer Persönlichkeit, die ein Vorbild für Sie ist, und schreiben einen kurzen Essay über sie.

Завдання: A) Wiederholen Sie die Hauptstilzüge der Darstellungsart „Charakteristik“!

Charakteristik: eine Art der Beschreibung, ist dadurch gekennzeichnet, dass es sich dabei nicht um einmalige Ereignisse oder Beobachtungen der Gegenstände, der Menschen, der Vorgänge handelt, sondern um beständige oder sich immer wiederholende, wesentliche Merkmale dieser Gegenstände, Menschen und Vorgänge, die im Ergebnis der vielfältigen Beobachtungen und der Verallgemeinerung der Resultate dieser Beobachtungen entstanden sind.

Hauptstilzug: „Verallgemeinerung“ oder „Generalisierung“.

B) Charakterisieren Sie schriftlich eine Persönlichkeit, die für Sie ein Vorbild ist! Als Grundlage dienen Ihnen dabei folgende **Schwerpunkte:**

1) das Äußere; 2) Charaktereigenschaften: a) positive und negative Eigenschaften; b) intellektuelle und berufliche Eigenschaften; c) Gewohnheiten; d) Schwäche(n); e) Besonderheiten des Charakters; 3) soziale Lage; 4) der Umgang mit anderen Menschen (das Verhalten in der Gesellschaft); 5) Ideale; 6) Hobbys.

Verwenden Sie in Ihrer Charakteristik diese **Redemittel:**

sich auszeichnen durch...; charakterisiert werden/sein durch...; aufweisen (ie; ie); erkennen lassen; neigen/tendieren zu D.; ein ... Wesen sein; ein Mann / Frau von ... Charakter sein; ein Mann mit/ ohne Verständnis für andere / Humor usw. sein; j-n beeindrucken / j-m imponieren / auf j-n wirken / in j-m eine Bewunderung hervorrufen / auf j-n einen Eindruck machen / j-n bezaubern / bestechen.

Різновидом цього завдання може бути “біографія ролі” або “легенда” якого-небудь персонажа з чужого твору або фотографії, що зображує людину в цікавій, можливо, драматичній ситуації. При цьому доречно скористатися прийомом для запуску творчої уяви “магічне якби”, або “перевтілення”. Завдання студента – уявити себе однією із зображених осіб і скласти свою біографію / портрет.

У наступних серіях навчального комплексу завдання ускладнюються тим, що студенти описують не лише ситуацію та образ свого героя, але і його думки, почуття у трьох часових вимірах: до ситуації, під час ситуації та після ситуації; визначають послідовність сюжету оповідання, вчинки героїв, зони їх конфлікту і способи його врегулювання.

Третій етап навчання креативного письма – контрольний (postwriting: revising and editing) – проходить у формі аудиторного заняття і передбачає виразне читання

вголос студентами своїх текстів, колективне обговорення робіт і заключне редагування авторського тексту. Саме на цьому етапі формується вміння критики власного тексту з позиції читача.

При перевірці творчих робіт студентів викладач повинен виконувати функції читача, критика, редактора і, можливо, співавтора в їх єдності. Основним видом писемного реагування викладача на твір студента, крім традиційного виправлення помилок, є коментар. Об'єктом коментаря є зміст і форма тексту. Співавторство викладача реалізується у пропозиції тих чи інших мовних засобів, у доповненні окремих місць твору.

Звертання до літературних жанрів і включення навчання іншомовного письма на старшому ступені ВНЗ у сферу словесного мистецтва зовсім не означає, що з майбутніх учителів ІМ ми хочемо зробити письменників-літераторів. Використання літературних форм на мовному факультеті виправдане тим, що ці форми створюють сприятливі передумови для розкриття і розвитку рефлексії, пробуджують фантазію, виступають ефективним способом поглибленого вивчення іноземної мови в умовах відсутності іншомовного оточення, а також каналом пізнання іншої культури, чудовим засобом самовираження й самоствердження студента у групі, засобом професійної підготовки й виховання духовно багатой, зрілої, творчої особистості учителя іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. – М.: Наука, 1984. – 268 с.
2. Мазунова Л.К. Система овладения культурой иноязычного письма в языковом вузе : Автореф. дис. на соискание ученой степени доктора пед. наук : спец. 13.00.02 "Теория и методика обучения и воспитания" (иностр.язык) / Л.К. Мазунова. – М., 2005. – 53 с.
3. Мазунова Л.К. К вопросу о системе обучения иноязычному письму в языковом вузе // Иностранные языки в школе. – 2005. – № 4. – С. 6–12.
4. Піхманець Р.В. Психологія художньої творчості. – К.: Наукова думка, 1991. – 164 с.
5. Тарнопольський О.Б. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою / О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 288 с.
6. Curriculum für den sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen / Бориско Н., Гутник В., Кліментьева М., Ігнатенко Т. та інш. – К.: Ленвіт, 2004. – 256 с.
7. Hermanns, Fritz. Personales Schreiben. Argumente für das Schreiben im Unterricht der Fremdsprache Deutsch. In: M. Lieber, J. Posset (Hg.): Texte schreiben im Germanistik-Studium. – München: Iudicium, 1988. – S. 367–382.

Отримано 23.06.11